

החרות

!אָאָנִיּוֹת הַצִּיּוֹר

חמישה מודלים

החרות בתוך העולם הדתי לא מפסיקה להוות אתגר מוסרי ואינטלקטואלי. האם ניתן בתוך עולם עמוס בערכים ומצוות הבאות מסמכות עליונה לקיים אוטונומיה אישית, נאמנות עצמית וחרות? התשובה לא פשוטה ולכן נציע אותה בעזרת מודלים. מודל הציור לענפיו השונים. כפתיחה נבחן את מודל הציור כמבאר את הפער בין שאלות הבנים לבילי הסדר.

מודל הציור - מבוא

אנשים בראותם תמונה יפה - תגובת כל אחד מהם שונה. מי שאינו מבין כלל באמנות הציור שואל סתם, מה זה? המבין קצת יתפלא על היופי הכללי של התמונה ושאל על הפרטים. אבל מי שבעצמו ציר יתעניין בכל פרטי פרטיו של הציור. כך הדבר גם בהבנת התורה ומצוותיה. החכם, ... שואל ומתעניין בכל הפרטים - מה העדות החוקים והמשפטים - אבל הרשע שואל סתם: מה העבודה הזאת לכם - משמע אינו מכיר כלל ביקרה ותפארתה... (רי"ש נטנזון)

(מתוך ברכת חיים, מועדים ב' - לר' חיים יעקב במהור"ר שמואל הלוי צוקרמן)

האם לאדם המצווה לקיים מדויק את הוראות המצווה יש חירות? מהי המשמעות של שינון המצוות הכתובות בתורה וחזרה עליהן במעשה?

א. מודל החזרה על הקווים:

תרגום הסולם	זוהר כרך ג פרשת האזינו דף רפז עמוד א
...ואנו אחר דרכי התורה	ואנו בתר אורחין דאורייתא קא אזלינן
אנו הולכים כמ"ש ויקרא	כמה דכתיב (בראשית כו) ויקרא להן
להם שמות...דהינו כמו	שמות כשמות אשר קרא להן אביו כמה
שהקב"ה מדבר אנו	דמליל קודשא בריך הוא אזלינן ובהדיה
הולכים...כמ"ש והלכת	אזלינן כמה דכתיב (דברים כח) והלכת
בדרכיו	בדרכיו

האם זו חרות? ראו בדמיונכם את הילד המקבל חברת צביעה עם צורות מקווקוות ועליו לעבור עם עפרון על הקו. האם הוא נהנה? האם הוא בן חורין? האם הדוגמא עוזרת? ראו להיכן לוקח אותנו הרב חרל"פ:

הרב חרל"פ - מי מרום - הגדה של פסח עמ' כט
כל מגמת מצרים 'בית עבדים' היתה ללמד ולשנן שכל הצלחת האדם היא רק בעבודת... והיו מכשירים את העבד לעבודתו עד שלא ירצה להשתחרר... ומאותה העבודת הנמיבזה להעבודת הרוממה 'להיות לו לעבדים' - היא החרות היותר מוחלטה...

האם זוהי כוונת הפסוק הבא?

יחזקאל פרק לו

(כו) וְאֵת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר בְּחָקֵי תִלְכוּ וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וְעָשִׂיתֶם:

Comment [עקב 1]: הרב יעקב משה חרל"פ (1882 - 1951) (הגרי"מ חרל"פ), מתלמידי יומו המובהקים של הרב קוק. שימש כראש ישיבת בית זבול, וישיבת מרכז הרב. (פירוש השם חרל"פ הוא חייא ראש ליהודי פולין)

האם ניתן לשרוד שעיבוד טוטלי כל כך? השלמה משחררת למחשבה הנ"ל יש במודל הבא:

מבנה משלים: מודל הטייטה או 'נייר לקשקשים'

ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק מז

ואומר שזאת תורת השם אשר נצטוה בה משה רבינו והתייחסה אליו, לא באה רק להקל העבודות והטורחים, וכל מה שאפשר שתדמה בקצתם שיש בו צער או טורח גדול, אינו רק מפני שאינך יודע המנהגים ההם והדעות הנמצאות בימים ההם, ראה ההפרש אשר בין שישרוף האדם את בנו לעבודת אלהיו, ובין שישרוף בן יונה לעבודת אלהינו, כתוב בתורה כי גם את בניהם ואת בנותיהם ישרפו באש לאלהיהם, זאת היתה עבודתם לאלהיהם ומעבודתיך בכיוצא בזה לשרוף בן יונה או מלא כף סולת, ולפי זה הענין הוכיח השם אומתנו בעת מרותה עמי מה עשיתי לך ומה הלאתיך ענה כי, ונאמר עוד בזה הענין, המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמר עמי רדנו לא נבא עוד אליך, ר"ל אי זו מצות טורח היתה להם בזאת התורה עד שיצאו מכללה.

ביטוי מובהק למרווח שעליו רומז הרמב"ם ניתן למצוא בהגותה של ילתא:

תלמוד בבלי מסכת חולין דף קט עמוד ב

אמרה ליה ילתא לרב נחמן: מכדי [=ראה], כל דאסר לך רחמנא [=כל שאסרה לנו התורה] שרא לך כוותיה [=התירה לנו כמותה], אסר לך דמא [=דם] - שרא לך כבדא [=כבד], נדה - דם טוהר, חלב בהמה - חלב חיה, חזיר - מוחא דשיבוטא [=מוח של דג שיש לו את הטעם ההוא...], גירותא - לישנא דכוורא, אשת איש - גרושה בחיי בעלה, אשת אח - יבמה, כותית - יפת תאר, בעינן למיכל בשרא בחלבא! אמר להו רב נחמן לטבחי: זויקו [=בשלו] לה כחלי [=כחל=עטין של פרה].

האם באנו על סיפוקנו? אם לא נעבוד למודל הבא. כיאה לנושא לא הבאתי למודל זה מקור. נסו בכוחות עצמכם לשער מהו הרעיון החירותי העומד מאחורי הכותרת הבאה.:

ב. מודל מילוי צורות בצבע

??

המודל הבא הוא המפורסם ביותר בשאלת רעיון החרות והחוב הדתי. נקרא לו:

ג. מודל חשיפת כתב הסתרים

לפי מודל זה את עומק החרות יש למצוא בעומק הזהות האישית. זהות זו נחשפת רק בעבודת בילוש מאומצת – עם כמה רמזים ממי שיודע:

עד שהולד במעי אמו מלמדין אותו כל התורה כולה שנאמר ויורני ויאמר לי יתמך דברי לבך וגוי וכיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרן על פיו ומשכח כל התורה שנאמר לפתח חטאת רובץ

(ילקוט שמעוני תורה פרשת בראשית רמז לח)

מה מבקש המדרש לרמוז בציור המופלא של עובר הלומד תורה? כיצד משליך רעיון זה על חיי העובר לאחר שנולד? מה זה אומר על החרות האמיתית?

...לכן התורה היא חרותנו האמיתית. שכן רק יצרן מכונת הכביסה יודע את 'טיבעה' ואת דרך פעולתה האידיאלית. על הצרכן לשמור בקפדנות על הוראות היצור שאם לא כן יגרום לתקלה בפעילות המכונה. בורא העולם רשם בתורתו את הדרך האידיאלית לפעילותינו. ובהיות כולנו יצוריו עלינו למלא בקפדנות אחר צוים אלו על מנת למצות את הפוטנציאל הגלום בנו, על מנת לבטא את עצמיותנו ואת נשמתנו.
(תמצית דברי האחרונים)

השתכנעתם? האם ההשוואה שבין האדם לבין המכונה מעצים את ערך החרות וקיומו בחיינו?
מודל מורכב ועדין יותר יש לפניכם.

ד. מודל החשיפה לאור

פתחא זעירא (אות לג) ספר המקנה לר' פנחס מפרנקפורט
החיים והמוות נתתי לפניך ובחרת בחיים... לכאורה יפלא מה צריך לזה עצה וכי מי הוא שיבחר מוות מחיים? אמנם הענין הוא כי לכבוש את יצרו הרע הוא בשני ענינים. האחד, בזכרון האדם בשורש נשמתו שהוא חלק א-להים ממעל... והתעוררות הזה היא חיות הנשמה. והבחינה השניה לכבוש יצרו בזכרון יום המוות כי יתעצב בשפלות הגוף... הפרש גדול בין שתי בחינות אלו, כי בבחינה הראשונה הוא הדביקות בתורת ה'... ע"ז נאמר אז תתענג על ה'... וז"ש הנה נתן לפניך... וזו דרך החיים...

הכל תלוי בזווית...

נסיים במודל הלוקח בחשבון כי האדם המבקש את חרותו ועצמיותו אינו היחיד בעולמו. לכך יש לראות את החיסרון ואת המעלה:

ה. מודל הציור המשותף

אורות הקדש ח"א עמוד קסו

ועם זה אין אנו צריכים כלל להיות כבולים בכבלים החברתיים, שהם מחנקים את הרוח העליונה החפשית, שהם מחללים את הקודש הבא מעולם העליון, מעלמא דחירו, אשר שם דרוך נתן לשרעפים, חירות מוחלטה לשאיפה, חופש גמור לנטיית הרצון וליצירה. וכגודל החופש כן תגדל הקדושה, כה יתרוממו החיים. ואני בדי' אעלוזה, אגילה באלהי ישעי.

יצייר לו כל אחד באמת ובתמים מה שנשמתו מראה לו, יוציא את תנובתו הרוחנית מן הכח אל הפועל בלא שפתי רמיה, ומניצוצות כאלה אבוקות אור יתקבצו, ויאירו את כל העולם מכבודם, מחלקי אמת פנימית כאלה, האמת הגדולה תופיע.

Comment [עק2]: הרב פנחס

הלוי איש הורוויץ בעל ההפלאה. נולד בשנת 1731. אחיו רבי שמעלקע מיניקלשבורג היה מגדולי החסידות ותלמידו של המגיד ממעזריטש. התפרסם בגאונותו וחריפותו הרבה וכיהן ברבנות בקהילת ויטקוב (מחוז טרנופול) ואחר כך בלעחויץ משם נאלץ לברוח בעקבות מחלוקת עם אדם אלים. בשנת תקל"ב נתמנה לרבנות בעיר פפד"מ שם כיהן ברבנות 33 שנים. מתלמידיו המפורסמים היה החתם סופר.

Comment [עק3]: במשפט לפני

כן הוא מנחה ל: 'נחזיק בחזקה בעץ החיים של תורת אבות, בנעם מוסרה, במצוותיה ופקודיה בכל ארצות החיים, ביחושנו הנאמן לאדם הכללי, למשפחה ולאומה, לחיים ולכל משאלותיהם'. עם כל זאת עדין יש חופש...